

PROBLEMY OPTIMALNEGO WYKORZYSTANIA LASÓW W TERENACH GÓRSKICH WOJEWÓDZTWA RZESZOWSKIEGO

Michał Podraza

Wojewódzka Pracownia Planów Regionalnych w Rzeszowie

Region rzeszowski zajmuje czołowe miejsce w krajowej produkcji drewna, a lasy województwa wyróżniają się w skali krajowej bogatym potencjałem produkcyjnym o wysokich walorach bonitacji siedlisk i składu gatunkowego drzewostanów — co stwarza optymalne warunki do dynamicznego ich rozwoju.

Powierzchnia leśna wynosi obecnie 637 tys. ha i stanowi 7,5% obszarów leśnych kraju; zapas grubizny na pniu przekroczył 85 mln m³, co stawia region na pierwszym miejscu w kraju, podobnie jak i w zakresie zasobności drzewostanów wynoszącej ok. 132 m³ na 1 ha, przy średniej krajowej ok. 107 m³ na 1 ha. W 1970 r. pozyskano 1480 tys. m³ drewna, co stanowi 8,1% krajowego pozysku.

Na szczególną uwagę zasługują tereny górskie, gdzie przy przeciętnej lesistości ok. 55% znajduje się połowa masy drzewnej województwa o zasobności ok. 185 m³ na 1 ha.

W okresie lat 1946-1970 powierzchnia leśna regionu wzrosła o 165 tys. ha, z czego na tereny górskie przypada ok. 115 tys. ha, tj. 75%, zaś pozyskiwanie drewna grubizny wzrosło o 965 tys. m³, w tym z lasów górskich o ponad 600 tys. m³.

Charakterystyczną cechą lasów regionu jest duży udział gatunków liściastych, wynoszący 32,8% (średnia krajowa 18,5%), w tym buka 23,4% i olszy ok. 3,5%, zajmującej powierzchnię ok. 30 tys. ha.

Na podstawie określonych pozytywnych elementów gospodarki leśnej można by wysnuć wniosek, że gospodarstwo leśne regionu osiągnęło optymalny niemal poziom rozwoju. Wysoka na ogół zasobność drzewostanów nie wyczerpuje jednak możliwości produkcyjnych bogatych siedlisk leśnych i według wstępnego szacunku w okresie do 2000 r. można by zwiększyć zapas masy drzewnej regionu co najmniej o 20 mln m³.

Podobnie również pozyskiwane obecnie ilości drewna stanowią ok. 75,0% możliwości bazy produkcyjnej, co w szczególności dotyczy drze-

wostanów górskich, gdzie głównie z powodu braku dróg ok. 52 tys. ha powierzchni to drzewostany niedostępne, a 155 tys. ha trudno dostępne; razem 197 tys. ha.

W samych tylko Bieszczadach jeszcze do dziś jest ok. 42 tys. ha drzewostanów trudno dostępnych o zapasie ponad 7 mln m³ masy drzewnej, a w ostatnim dziesięcioleciu nie pozyskano ok. 1,2 mln m³ grubizny w porównaniu do ilości przewidzianych w planach urządzenia.

Z braku odpowiedniej ilości sieci dróg wywozowych, a nawet szlaków zrywkowych w terenach górskich, powstają zniszczenia w uprawach i młodnikach o nieodwracalnych skutkach dla produkcji. Niedostateczna ilość dróg powoduje, że pozyskuje się surowiec tylko w terenach dostępnych, a pomija zapasy niedostępne lub trudno dostępne, które podlegają deprecjacji przez pogorszenie jakości technicznej drewna oraz innym zakłóceniom wynikającym z nieracjonalnej gospodarki leśnej, jak m. in. obniżenie przyrostu i niepożądane zmiany w składzie gatunkowym zakładanych z wieloletnim opóźnieniem upraw (ulegających w dużym stopniu zniszczeniu przy zrywce i wywozie drewna), a także niewykonywanie planu trzebieży.

Stan ten powoduje niepełne wykorzystanie etatu w terenach górskich z równoczesnym przekraczaniem planowego pozysku na niżu, co w konsekwencji obniża zasobność i zdolność produkcyjną tak lasów górskich jak i nizinnych. Udział drewna opałowego w drzewostanach rębnych Bieszczad wynosi obecnie 21% a w drewnie bukowym aż 31%, wobec średniej krajowej 10,5%; ponadto szacuje się, że w drzewostanach przeszłorębnych przeciętnie ok. 10% grubizny nie przedstawia już obecnie nawet wartości drewna opałowego.

W drzewostanach bieszczadzkich obserwujemy wyraźny wzrost zasobów rębnych i przeszłorębnych stanowiących ok. 40%, które na 1 ha powierzchni leśnej są przeszło 2,5 raza większe od średniej krajowej. Bezprecedensową strukturę wieku mają nadleśnictwa, w których drzewostany rębne i przeszłorębne wynoszą ok. 1 mln m³ grubizny lub nawet więcej, jak: Wetlina ponad 1,5 mln m³, Cisna ponad 1,2 mln m³, Baligród blisko 1 mln m³ oraz Lutowiska i Dwernik ok. 800 tys. m³ i Stuposiany z Tarnową po 500-600 tys. m³.

Niewłaściwe metody gospodarowania stosowane w przeszłości przez wielu byłych właścicieli lasów spowodowały w wielu przypadkach nie tylko niekorzystny układ klas wieku, ale również wzrost powierzchni drzewostanów źle produkujących ze względu na nieodpowiedni dla danych siedlisk skład gatunkowy, wymagający pilnie przebudowy w okresie najbliższych 15-20 lat na powierzchni 55 tys. ha, w tym: 25 tys. ha drzewostanu olszy szarej, 9 tys. ha buczyn odroślowych w szczytowych partiach gór oraz świerczyn porażonych przez grzyby pasożytnicze. Z uwagi na wzmocnienie przyrostu i uodpornienie drzewostanów na powierzchniach

przebudowywanych należy zwiększać stopniowo udział jodły, modrzewia, jawora, dębu i jesionu, głównie kosztem ograniczenia niepożądanych gatunków: olszy szarej, sosny i graba.

Jak najszybsza realizacja przebudowy drzewostanów negatywnych jak również zalesienie 19 tys. ha nieużytków porolnych — umożliwiłyby w poważnym stopniu intensyfikację produkcji leśnej w terenach górskich.

Bardzo ważną również przyczyną niepełnego wykorzystania możliwości produkcyjnych zasobnej bazy leśnego gospodarstwa regionu jest niedostateczny rozwój przemysłu drzewnego. Pomimo że posiadamy największe zapasy drewna w kraju, to możliwości przetwórstwa drzewnego w regionie, w porównaniu z bazą surowcową, są nieproporcjonalnie ograniczone. Powoduje to konieczność ekspediowania poważnych mas surowca drzewnego poza teren województwa, co z kolei zwiększa koszty nieekonomicznych przewozów oraz absorbuje i tak już bardzo przeciążony tabor kolejowy. Tylko w okresie ostatniej 5-latki wywieziono poza granice województwa 2,7 mln m³ grubizny, w tym ok. 900 tys. m³ surowca tartaczego (ponad 33%). Na przewóz tej masy drewna potrzeba rocznie ok. 32 tys. wagonów, a koszty transportu kolejowego tylko surowca tartaczego poza teren województwa wynoszą ok. 30 mln zł rocznie.

Z braku mocy przerobowej z samych tylko nadleśnictw bieszczadzkich ekspediowano poza bazę surowcową ok. 200 tys. m³ drewna rocznie, tj. blisko 50% pozyskiwanej na tym terenie masy drzewnej.

Z uwagi na niedostępność drzewostanów bieszczadzkich, niedostateczny poziom rozwoju przemysłu drzewnego oraz ze względu na brak możliwości wyekspediowania pozyskiwanych mas drewna Naczelny Zarząd Lasów Państwowych już od kilku lat rok rocznie zmniejsza Okręgowemu Zarządowi Lasów Państwowych w Przemyśle rozmiary użytkowania. I tak w roku gospodarczym 1968/69 o 73 tys. m³, w 1969/70 o 85 tys. m³, a w 1971 r. o 50 tys. m³ i ostatnio na rok 1972 o 150 tys. m³ grubizny.

Omówione nieprawidłowości w gospodarce leśnej terenów górskich powodują poważne straty dla gospodarki regionu i kraju. Ogółem straty te spowodowane wstrzymaniem cięć, obniżeniem przyrostu i jakości technicznej drewna, deprecjacją drewna i w lesie i na składnicach przykolejowych (w 1969 r. PKP nie podstawily 12 tys. potrzebnych do przewozu wagonów), brakiem dróg gospodarczych, wydłużaniem się tras zrywki i wywozu, uszkodzeniem surowca, zwiększonym stopniem zużycia środków transportu (eksploatowanego w trudnych warunkach terenów górskich) oraz nieracjonalnymi przewozami kolejowymi — wynoszą ok. 300 mln zł rocznie.

W tym stanie rzeczy oraz przy założeniu planowego zwiększenia pozyskania drewna w przyszłości (w terenach górskich do 2000 r. w ilości ok. 200 tys. m³ rocznie) — rozwój przemysłu drzewnego, rozwój całej infrastruktury technicznej leśnictwa jest jak najbardziej gospodarczo uza-

sadniony, szczególnie w kierunku zapewnienia pełnej przeróbki surowca tartaczego w regionie.

Ekonomiczną koniecznością jest przyśpieszenie w bieżącej 5-latce budowy nowych zakładów o kompleksowym przerobie całej masy surowca tartaczego i drobnowymiarowego; w Ustianowej o zdolności przerobowej 250 tys. m³ i w Przemyśle o przerobie 120 tys. m³. Ponadto w pełni uzasadniona jest budowa Zakładów Płyt Wiórowych w Jaśle oraz realizacja planowanej na przyszłą 5-latkę budowy podobnego jak w Ustianowej zakładu w rejonie Jasła—Zmigrodu. Budowa tych zakładów znajduje dodatkowe uzasadnienie jako baza zaopatrzeniowa dla istniejących fabryk mebli w Sędziszewie, Strzyżowie i Kolbuszowej, jak również dla proponowanej do budowy fabryki mebli w Przeworsku, z uwagi na wyjątkowo dobre połączenia komunikacyjne i dodatni bilans siły roboczej w tym terenie.

Zasadnicze kierunki inwestowania to drogi, wybudowanie których umożliwiłoby zwiększenie efektów ekonomicznych w gospodarce leśnej terenów górskich. Dość wspomnieć, że wybudowanie Drogi Karpackiej na odcinku Cisna — Komańcza i ciężących do niej 200 km dróg leśnych, których budowa jest uzależniona od drogi głównej — umożliwiłoby wykonywanie racjonalnych zadań gospodarki leśnej w tym rejonie, poprzez uruchomienia dotychczas niedostępnych i mało produktywnych drzewostanów na powierzchni 20 tys. ha o zapasie ponad 3,5 mln m³, co dałoby (wg szacunku OZLP w Przemyśle) w przekroju rocznym:

- zwiększenie pozyskania drewna o 55 tys. m³ o wartości 33 mln zł,
 - zwiększenie przyrostu drewna o 2 m³/ha o wartości 24 mln zł,
 - zwiększenie jakości technicznej drewna o 0,005% = 10,5 mln zł,
- razem efekt w skali rocznej — 67,5 mln zł, przy czym okres zwrotu nakładów na budowę dróg leśnych wyniósłby 3,5 roku.

Podobnie wyliczone wielkości przy wybudowaniu Drogi Karpackiej na odcinku Tylawa — granica Państwa i związanych z tym rejonem dróg leśnych dałoby zwiększenie pozyskania o 60 tys. m³ grubizny z powierzchni 35 tys. ha i zapewniło łączny efekt gospodarczy w kwocie 100,5 mln zł, przy okresie zwrotu kosztów realizacji 4,2 lat.

Inne podstawowe kierunki inwestowania w leśnictwie to: budownictwo ogólnoleśne, budowa obiektów zaplecza technicznego, zakup środków transportu i do mechanizacji prac leśnych — na realizację których przyznawane limity inwestycyjne są o wiele niewystarczające w porównaniu do potrzeb województwa, szczególnie dla terenów górskich.

Najpilniejsze potrzeby leśnej gospodarki w terenach górskich na bieżącą 5-latkę i ogółem na najbliższą przyszłość do 1985 r. przedstawiają się następująco:

- budownictwo ogólne 330 osad; potrzeby ogółem 950,

- drogi leśne 300 km; potrzeby ogółem utwardzonych dróg leśnych 960 km, dróg gruntowych leśnych 3300 km, mostów 1200 szt.,
- zaplecze techniczne 90 obiektów; potrzeby ogółem 135,
- zakupy środków transportu oraz do mechanizacji prac leśnych na kwotę 250 mln zł; potrzeby ogółem 400 mln zł.

Przedstawione zadania rzeczowe nie uwzględniają wszystkich potrzeb leśnych terenów górskich, tym bardziej należy dążyć do zabezpieczenia odpowiednich wyników poprzez zapewnienie tak dostaw jak i racjonalnego wykorzystania środków inwestycyjnych. W tym celu należałoby m. in.:

- utworzyć specjalistyczny ośrodek remontowo-budowlany dla realizacji budowy, remontu oraz konserwacji dróg i mostów w terenach górskich;
- wyłączyć administrację lasów państwowych z finansowania budowy dróg państwowych i lokalnych, z ograniczeniem tych jednostek tylko do budowy dróg leśnych.

Realizacja przedstawionych zadań zapewniłaby zwiększenie produktywności lasów górskich i stworzyłaby warunki rozwoju racjonalnej i efektywnej — zarówno pod względem ekonomicznym jak i społecznym — gospodarki leśnej regionu.

W świetle pogłębiającego się wciąż deficytu drewna, tak w skali światowej jak i naszego kraju, przyśpieszenie rozwiązania przedstawionych problemów nabiera szczególnego znaczenia.

STRESZCZENIE

Zasoby leśne bazy surowcowej województwa rzeszowskiego określają czołowe miejsce regionu w krajowej produkcji drewna, gdyż stanowią 7,5% obszarów leśnych Polski. Około 55% masy drzewnej województwa znajduje się w terenach górskich.

W latach 1946—1970 powierzchnia leśna wzrosła o 165 tys. ha (w tym w górach o 115 tys. ha), osiągając na koniec 1970 r. 367 tys. ha; pozyskanie drewna grubizny w tym okresie wzrosło o 965 tys. m³.

Niezupełne wykorzystanie możliwości produkcyjnych lasów górskich spowodowane jest głównie niedostępnością terenów, brakiem technicznej infrastruktury leśnej, szczególnie niedostateczną siecią dróg oraz słabym w porównaniu do potrzeb bazy — rozwojem miejscowego przemysłu drzewnego, co powoduje straty sięgające ok. 300 mln zł rocznie.

Racjonalne prowadzenie gospodarki leśnej w terenach górskich umożliwiłoby zwiększenie pozyskania, co najmniej o 200 tys. m³ grubizny rocznie, o wartości netto 120 mln zł, zaś ogólny efekt gospodarczy leśnictwa o ponad 300 mln zł.

Podstawowym zadaniem wykorzystania możliwości produkcyjnych lasów górskich jest uzasadniony ekonomicznie rozwój przemysłu drzewnego i budowa zakładów o kompleksowym przerobie całej masy surowca tartaczno i drobnowymiarowego w Ustianowej, w rejonie Przemyśla, Jasła—Żmigrodu o docelowym przerobie ok. 500 tys. m³ rocznie.

Михал Подраза

ПРОБЛЕМЫ ОПТИМАЛЬНОГО ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ЛЕСОВ НА ГОРНЫХ ТЕРРИТОРИЯХ ЖЕШУВСКОГО ВОЕВОДСТВА

Резюме

Лесные ресурсы сырьевой базы Жешувского воеводства определяют передовое место региона в государственной продукции древесины, так как составляют 7,5% лесной территории Польши. Около 55% массы древесины воеводства находится в горных территориях.

В 1946-1970 гг. лесная площадь возросла на 165 тыс. га (в том числе в горах на 115 тыс. га), достигая на конец 1970 г. 367 тыс. га. Приобретение крупной древесины в этот период возросло на 965 тыс. м³.

Неполное использование продукционных возможностей горных лесов вызвано, главным образом, неприступностью местности, отсутствием технической лесной инфраструктуры, особенно недостаточной сетью дорог, а также слабым, в сравнении с потребностью базы — развитием местной деревообрабатывающей промышленности, что вызывает потери достигающие около 300 млн злотых в год.

Рациональное лесоводство в горных районах даст возможность увеличить приобретение не менее на 200 тыс. м³ больше крупной древесины в год и общий эффект лесоводства на более 300 млн зл.

Основной задачей использования продукционных возможностей горных лесов является экономически обоснованное развитие деревообрабатывающей промышленности и построение новых учреждений с комплексной переработкой всей сырьевой массы лесопильного и мелкого материала в Устьяновой, Перемышлянского р-на, Ясло — Жмигруд с целевой переработкой ок. 500 тыс. м³ в год.

Michał Podraza

THE PROBLEMS OF THE OPTIMUM UTILIZATION OF FORESTS IN THE MOUNTAIN REGIONS OF THE RZESZÓW PROVINCE

Summary

Rich resources of forests of the Rzeszów province determine the primary position of this region in the production of timber in Poland, since they amount to 7.5 per cent of Polish forests.

In the years 1946—1970 the acreage of forests increased by 165,000 ha (115,000 ha in the mountain regions) and reached 367,000 ha at the end of 1970. In this period the logging and dimension timber sorting increased by 965,000 cu. m.

The utilization of timber reserves is only partial because of the inaccessibility of these areas, the weakness in technical forest infra-structure, particularly unsatisfactory road network, and weak development of the local timber industry, unproportional to the requirements of the basis, this being the reason of annual losses of about 300 million zł.

Rational forest economy in the mountain areas would lead to an increase in the timber logging by 200,000 cu. m. annually (the net value amounting to 120 million zł), the total income from forestry amounting to more than 300 million zł.

The fundamental task decisive for the proper utilization of great production possibilities of mountain forests, is the development of timber industry and construction of new plants for complex processing of all kinds of timber in Ustianowa, in the district of Przemyśl, with annual processing possibilities of about 500,000 cu. m. of timber.